

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI  
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.  
ILMIY  
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi  
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/6--SON  
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ  
ВЕСТНИК.  
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года  
Выходит 6 раз в год

<b>Sh. T.Mavlonova</b> Inklyuziv ta'lim o'quvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik-psixologik, ijtimoiy xususiyatlari .....	214
<b>Z.M.Xursanova</b> Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlashini rivojlantirish mazmuni .....	219
<b>A.B.Mirzayev</b> Effective ways to use the task-based approach in foreign language courses .....	223
<b>Sh.A.Pakirdinova</b> Blended learning texnologiyasining nazariy asoslari va uning ta'lim jarayonida ahamiyati .....	226
<b>Sh.A.Pakirdinova</b> Comparative analysis of online and traditional classroom learning .....	231
<b>M.M.Umaralieva</b> Fostering autonomy and engagement in higher education: self-regulated learning with multimedia tools .....	235
<b>Z.N.Usmonov</b> Maktabgacha tarbiya muassasalaridagi bolalar jismoniy tarbiyasi .....	239
<b>A. T.Akbarov</b> Turli maktab yoshidagi o'quvchilar organizmining funksional holatini o'ziga xos xususiyatlari .....	246
<b>U.K.Rahmonov</b> Musiq madaniyat darslarini olib borishda ta'lim beruvchining o'rmi .....	252
<b>U.K.Rahmonov</b> Musiq darslarida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda loyiha texnologiyasini ahamiyati .....	256
<b>V.Abdurakhmanov</b> "The challenges of teaching english to international students" .....	261
<b>D.Y.Irmatov</b> Tarbiyachining kasbiy nazari va kasbiy amaliy tayorgarligi mazmuni monitoringi va maktabgacha ta'lim yoshidagilar "Ontogonez"iga mansub bilimlar .....	265
<b>H.Собиров, O.A.Акбаров, Э.Ф.Гиздулин</b> Инновационная педагогическая деятельность .....	269

#### IQTISODIYOT

<b>M.O.Baltabayeva, K.N.Raximova, M.K.Axmadaliyeva</b> Ayollarning iqtisodiy mustaqilligi oilaning yaxshi yashashiga qo'shgan hissasi .....	273
<b>K.N.Raximova, M.O.Baltabayeva, M.K.Axmadaliyeva</b> Yashil iqtisodiyot fanida yashil iqtisodiyotga o'tish dolzarbligi va konseptual asoslari .....	276

#### FALSAFA

<b>N.M.Axmadiyev</b> Ijtimoiy rivojlanish va yoshlarni dunyoqarashida manfaatlar to'qnashuvi .....	281
<b>I.Toirov</b> Milliy davlatchilik asoslarini mustaxkamlash va fuqarolik jamiyati barpo etishning falsafiy jihatlari .....	284
<b>I.A.Nurmatova</b> Jamiyat ma'naviy muhitida oila institutining roli .....	289

#### SIYOSAT

<b>B.P.Zokirov</b> Jinoiy aktivlarni qaytarish bo'yicha universal va mintaqaviy xalqaro-huquqiy asoslari .....	293
<b>S.M.Xoliqov</b> Davlatning mudofaa qobiliyatining huquqiy asoslari .....	301
<b>B.P.Zokirov</b> Xorijiy ilg'or tajribalar jinoiy aktivlarni qaytarish mexanizmlarini rivojlantirishning muhim omil sifatida .....	304
<b>S.M.Xoliqov</b> Milliy xavfsizlikni ta'minlashda parlament quyi palatasi faoliyatidagi muammolar .....	314



UO'K: 342.72

**DAVLATNING MUDOFAA QOBILIYATINING HUQUQIY ASOSLARI**  
**ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБОРОНОСПОСОБНОСТИ ГОСУДАРСТВА**  
**THE LEGAL BASIS OF THE STATE'S DEFENSE CAPABILITY**

**Xoliqov Sarvar Mingishovich**  
Mustaqil izlanuvchi

**Annotatsiya**

*Maqolada mamlakat mudofaa qobiliyatini saqlashda huquqiy asolarning ahamiyati, unda fuqarolik jamiyati va ijro organlarining tutgan o'rni, xalqaro huquqiy asoslar, shuningdek, xalkaro shartnomalar bo'yicha davlatlarning ishtiroki kabi masalalar yoritilgan.*

**Аннотация**

*В статье рассматриваются вопросы обороноспособность государства как важный фактор обеспечения национальной безопасности и соблюдения правовых норм, а также международные и национальные правовые нормы, которые являются основополагающие элементы в этой сфере.*

**Abstract**

*The article examines the issues of the state's defense capability as an important factor in ensuring national security and compliance with legal norms, as well as international and national legal norms, which are the fundamental elements in this area.*

**Kalit so'zlar:** davlat, mudofaa, huquqiy asoslar, konstitutsiya, jamiyat, fuqarolar, hulkaro shartnomalar, qonunlar, ijro organlari.

**Ключевые слова:** государство, оборона, правовые основы, конституция, общество, граждане, международные договоры, законы, исполнительные органы

**Key words:** state, defense, legal framework, constitution, society, citizens, international treaties, laws, law enforcement agencies

**KIRISH**

Davlatning mudofaa qobiliyati uning milliy xavfsizligining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Mudofaa qobiliyati deganda davlatning o'z hududini, suverenitetini, mustaqilligini samarali himoya qilish, shuningdek, o'z fuqarolarining tashqi va ichki tahdidlardan xavfsizligini ta'minlash qobiliyati tushuniladi. Shuni ta'kidlash kerakki, davlatning mudofaa qobiliyatini ta'minlash turli sohalarda, shu jumladan huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiy, texnik va boshqa sohalarda maqsadli harakatlarni talab qiladi. Huquqiy nuqtai nazardan, mudofaa qobiliyati mudofaa tizimining tashkil etilishi va ishlashini, shuningdek fuqarolar va davlat idoralarining mudofaa sohasidagi huquq va majburiyatlarini tartibga soluvchi bir qator normativ-huquqiy hujjatlarga asoslanadi.

Mamlakatning mudofaa salohiyati uning ichki va tashqi xavfsizligini ta'minlash, davlat mustaqilligini va hududiy yaxlitligini muhofaza qilish uchun zaruriy mexanizmlarni shakllantirishga yordam beradi. Bu salohiyatning huquqiy asoslari davlatning konstitutsiyasidan, milliy qonunlardan, xalqaro shartnomalardan va boshqa huquqiy hujjatlardan iborat bo'lib, ular davlatni harbiy va xavfsizlik siyosatida yo'nalishlar belgilash, mudofaa tizimini ishlab chiqish va amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi[1].

Xususan, mamlakat mudofaa qobiliyatining konstitutsiyaviy asoslari deganda davlatning mudofaa qobiliyatining asosiy huquqiy asoslari Konstitutsiyada belgilab qo'yilgan. Masalan, O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida mudofaa bilan bog'liq asosiy qoidalar mustahkamlangan. Jumladan, Vatanni himoya qilish Federatsiyasining har bir fuqaroning sha'ni, qadr-qimmati va burchidir. Ushbu qoidada davlatning mudofaa qobiliyatini ta'minlash uchun javobgarlik nafaqat Davlat organlariga, balki har bir fuqaroga yuklanganligi ta'kidlangan[2].

Konstitutsiyada Qurolli Kuchlar mudofaaning asosiy elementi ekanligini belgilangan, uning maqomi va funksiyalari, shuningdek, Prezidentning Oliy bosh qo'mondon sifatidagi roli tartibga solingan.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida, mudofaa masalasiga qaratilgan maxsus moddalar mavjud. Ushbu normalar davlatning mudofaa tizimini tashkil etish, harbiy kuchlarning vazifalarini belgilash va ularning faoliyatini tartibga solishga qaratilgan.

Konstitutsiyadan tashqari, mudofaa qobiliyatini huquqiy tartibga solish uchun bir qator qonunlar va boshqa qoidalar asos bo'ladi. Eng muhim hujjatlardan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.09.2019-yildagi PQ-4447-son "O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining harbiy xizmatni o'tash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" qarori bo'lib, unda chaqiruv, harbiy xizmat, shuningdek fuqarolarning mudofaa sohasidagi majburiyatlari bilan bog'liq masalalarni tartibga solingan[3].

Prezident davlat rahbari sifatida mudofaa qobiliyatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Konstitutsiyaga ko'ra, Prezident Qurolli kuchlarning Oliy Bosh qo'mondoni bo'lib, mudofaa sohasida qarorlar qabul qilish uchun ham vakolatlidir. Shuningdek, u mamlakatni himoya qilish uchun zarur bo'lsa, favqulodda holat yoki harbiy holat joriy etish huquqiga ega [4].

Mudofaa siyosatining amaliy bajarilishi uchun ijro etuvchi hokimiyat organlari, shu jumladan Mudofaa vazirligi va boshqa davlat idoralari javobgardir. Mudofaa vazirligi, xususan, qurolli kuchlarni modernizatsiya qilish dasturlarini ishlab chiqadi va amalga oshiradi, shuningdek xavfsizlikka tahdid bo'lgan taqdirda huquqni muhofaza qilish organlarining harakatlarini muvofiqlashtiradi[5].

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining ikki palatadaniborat etib shakllanishi davlat qurilishi va boshqaruvi sohasidagi barqarorlikni yanada mustahkamladi. Konun chiqaruvchi hokimiyat kuchaydi, uning konstitutsiyaviy vakolatlari kengaydi, hokimiyatning qonunchilik, ijro va sud tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro muvozanat va cheklovlar tizimi ancha takomillashdi. Konun chiqaruvchi hokimiyatda demokratik asosda mintaqalar vakilligi ko'lami kengaydi [6].

Mamlakatning mudofaa salohiyatining huquqiy asoslari xalqaro huquqdan ham kelib chiqadi. Davlat tomonidan imzolangan xalqaro shartnomalar va shartnomalar mudofaa qobiliyatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Davlatlarning suverenitetini hurmat qilish, tajovuzni taqiqlash va ziddiyatli vaziyatlarda inson huquqlarini hurmat qilish kabi xalqaro huquq tamoyillari ham mudofaaning huquqiy sohasiga ta'sir qiladi. Xalqaro huquqning asosiy prinsiplariga rioya qilinish, harbiy ittifoqlarning o'zaro kelishuvlari va tinchlikni saqlashga doir shartnomalar mudofaa tizimini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi.

Bunday hujjatga misol qilib davlatlar o'rtasida qurolsizlanish va qurollarni cheklash masalalarini tartibga soluvchi yadro qurolini tarqatmaslik to'g'risidagi shartnomani keltirish mumkin. Xalqaro xavfsizlik masalalari Birlashgan Millatlar tashkiloti va boshqa xalqaro tashkilotlar doirasida ham tartibga solinadi[7].

Mudofaa nuqtai nazaridan nafaqat harbiy himoyani, balki iqtisodiy, axborot va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashni ham o'z ichiga olgan milliy xavfsizlikni har tomonlama tushunish muhim jihatdir. Shu munosabat bilan so'nggi yillarda davlatning umumiy mudofaa qobiliyatining ajralmas qismiga aylanib borayotgan axborot xavfsizligi va kiber mudofaani ta'minlashga qaratilgan yangi qoidalar ishlab chiqildi va qabul qilindi.

Rossiyalik olimlar V.I. Vasilyeva, A.V. Pavlushkina va A.YE. Postnikovaning fikriga ko'ra, yetarli darajadagi nazorat vakolatlarining mavjudligi qonunchilik organining obro'sini mustahkamlashga xizmat qiladi[8].

Mudofaa siyosati mamlakatdagi ichki huquqiy mexanizmlarning ishlashini talab qiladi. Mudofaa va xavfsizlik sohasidagi qonunlar, qarorlar va farmonlar bu sohadagi huquqiy tizimni amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, ular harbiy xizmatga majburiyatlar, harbiy texnika va resurslardan foydalanish, harbiy hodisalarga munosabat bildirish kabi masalalarni qamrab oladi[9].

Mamlakat mudofaasi uchun mas'ul bo'lgan idoralar va tashkilotlar, masalan, harbiy ministrlilik, xavfsizlik kuchlari, chekka hududlardagi harbiy bazalar va boshqa tadbirlar, davlatning mudofaa salohiyatini ta'minlashga qaratilgan muhim tarkibiy qismlar hisoblanadi. Bu idoralar harbiy kuchlarning tashkil etilishi, ularning strategiya va taktikasi, resurslardan foydalanish, axborot xavfsizligi va boshqa o'zaro aloqalarni tartibga solishga qaratilgan.

## SIYOSAT

Zero, davlat vazifalarini bajarish uchun ularga mos ravishda davlat organlari tashkil etiladi va bu organlar asosiy mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi. Masalan, qonunlarni yaratish uchun parlament shakllantiriladi, qonunlarga bir xilda amal qilinishini nazorat qilish maqsadida prokuratura organlari tashkil etiladi. Davlat hokimiyatini tashkil etish va faoliyat yuritishi vakolatlarining taqsimlanishi prinsipi asosida amalga oshiriladi[10].

Mamlakatning mudofaa salohiyatini yuksaltirishda aholining ishtiroki juda muhim. Har bir shaxsning mamlakatning mudofaa siyosatiga oid huquq va majburiyatlarini bilishi, ularga amal qilishi talab etiladi. Xalqning harbiy tayyorgarligi, mafkura, axborot xavfsizligi va yordam xizmatlariga tayyorligi mudofaa tizimining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Mamlakatning mudofaa salohiyatining huquqiy asoslari davlatning xavfsizligini ta'minlash, uning milliy manfaatlarini muhofaza qilish va xalqaro munosabatlarda o'ziga munosib o'rin egallash uchun juda muhimdir. Bu asotsiyatsion tizim, asosan, Konstitutsiya, xalqaro shartnomalar va ichki qonunlardan iborat bo'lib, davlatni mudofaa sohasidagi barcha masalalarni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi.

## ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Usmonov M.A. Xavfsizlik va mudofaani ta'minlash bo'yicha davlat funksiyasining nazariy va huquqiy asoslari. yurid. fan. nomzodi. ... dis. – Toshkent, 2010. B. 63.
2. Bulakov O.N. K voprosu o bikameralnoy sisteme parlamentov // Pravovedeniye. -2003. - № 4.-S. 23.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.09.2019yildagi PQ-4447-son "O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining harbiy xizmatni o'tash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., 03/23/837/0241-son.
5. Zulfikarov Sh.X. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputati faoliyatining tashkiliy-huquqiy asoslari. yurid. fan. nomzodi. ... dis. – Toshkent, 2010. B. 3.
6. "Deklaratsiya o prave na razvitiye». Prinyata rezolyutsiyey 41/128 Generalnoy Assamblei ot 4 dekabrya 1986 goda. [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/declarations/right\\_to\\_development.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_development.shtml).
7. Maxmudov A.A. "O'zbekiston Respublikasida mahalliy vakillik organlari nazorat faoliyatini takomillashtirish". Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan.
8. Yo'ldoshev A. O'zbekistonda deputatlik nazoratini kuchaytirishning ayrim nazariy-huquqiy masalalari. Jamiyat va boshqaruv. 2014. № 2. B. 48.
9. Vasilyev V.I., Pavlushkin A.V., Postnikov A.YE. Zakonodatelniye organi subyektov Rossiyskoy Federatsii: Pravoviye voprosi formirovaniya, kompetensii i organizatsii raboti. M., 2001. S. 101.
10. Odilqoriyev X.T. "Davlat va huquq nazariyasi" Darslik. Adolat nashriyoti. B. 59.